

Teoria, instituutiot ja hallituksenmuodostus Länsi-Euroopassa

MICHAEL LAVER

ABSTRACT

Theory, Institutions and Government Formation in Western Europe

The basic argument of this paper has to do with how political theorists talk about many of the most important aspects of politics, and how people doing empirical research talk about the same things. A gap between these two is at the heart of perhaps the most fundamental problem of European political science.

There are two solutions to this problem. The first has to do with the training of political scientists. The second has to do with the substantive theoretical developments within political science. The so-called new institutionalism may be a way of building a bridge between empirical research and rational choice theorising.

1. Teorian ongelma

Tämän artikkelin keskeisenä teemana on se tosiasia, että politiikan teorian asiantuntijoiden ja empiiriseen tutkimukseen erikoistuneiden poliitikantutkijoiden tavat käsitellä Länsi-Euroopan politiikan keskeisiä ongelmia eroavat toisistaan syvästi. Tämä eroavaisuus saattaa hyvinkin olla eurooppalaisen poliitikantutkimuksen suurin ongelma, joskin siitä vain harvoin puhutaan suoraan ja rehellisesti.

Ongelman ydin on teorian ja asiantiedon välisen mielekkään vuorovaikutuksen puute. Uskokseni jokainen voi olla yhtä mieltä siitä, että yksi tieteen tunnusmerkeistä on jonkinlainen systemaattinen vuorovaikutus teorian ja empiirisen materiaalin välillä. Toivon myös jokaisen voivan yhtyä siihen olettamukseen, että tällainen vuorovaikutus on hyvä asia. Sen paremmin teoria kuin empiirinen tietokaan ei yksinään suuresti edistä

ymmärryksemme tasoa. Teoria ilman asiantietoa on hedelmätöntä, kun taas pelkkä asiantieto pysyy sekaisena vailla teorian tuomaa rakennetta.

Ensimmäiseksi on kuitenkin ehkä syytä hieinan täsmentää, mitä tarkoitan teorian ja empiirisen materiaalin käsitteillä.

1.1. Teorian tehtävä

En tarkoita teorialla pelkkiä yleistyksiä. Useimmat lukijat ovat varmasti liiankin usein nähneet artikkeleja ja muita kirjoituksia, jotka tutkivat pitkästyttävien hypoteesien paikkansapitävyyttä — hypoteesien, jotka itse asiassa ovat vain suppeita *ad hoc* -yleistyksiä, joita kirjoittaja vetää hatustaan kuin kaneja.

On harvinaista, että tällaiset hypoteesit olisi huolella johdettu täsmällisesti määritetystä poliittisesta mallista. Yleensä ne pohjautuvat pikemminkin johtopäätöksiin, joita kirjoittaja ve-

tää kootusta materiaalista tarinoiden, henkilökohtaisen kokemuksen tai arvailujen pohjalta. Tällainen yleistäminen on helppoa — siihen pystyy kuka tahansa, mutta se ei johda kovinkaan pitkälle.

Tällaisten hypoteesien vääreksi osoittamisella on nimittäin kovin vähäinen vaikutus tieteellisen ymmärtämyksemme tasoon. Kekseliäs politiikan tutkijahan voi keksiä loputtomia määriä erilaisia mahdollisia yleistyksiä. Niistä yhden — tai useammankin — vääreksi osoittaminen on todella mikroskooppinen akateeminen saavutus, ja sen takia tämäntyylliset tutkimukset ovatkin niin ikävä luettavaa.

Puhuessani teoriasta tarkoitan siis huolellisesti ja yksityiskohtaisesti laadittua perustelujärjestelmää, joka sisältyy selkeään paradigmaan. Perustelut etenevät selvästi määrättyllä tavalla oletuksista, joita ainakin kyseisen teorian kannattajat pitävät järkevinä aloituskohtina, johtopäätöksiin, joilla on jotain kiinnostavaa ja ei-itsestään selvää sanottavaa maailmastamme.

Toisin kuin jotkut luulevat, useimmat hyvät teoriat ovat niin abstrakteja ja yleisluontoisia, että niitä ei voi suoraan testata (tai siis yrittää osoittaa vääräksi). Useimmat hyvät teoriat ovat kuitenkin niin täsmällisiä ja tarkkaan määriteltäviä, että niiden pohjalta on mahdollista johtaa yksityiskohtaisempia hypoteeseja, jotka sitten voidaan käytännössä yrittää todistaa vääräksi.

Tarkkaan määritellystä teoriasta huolellisesti johdettujen hypoteesien vääreksi osoittamisella on paljon kauksikantavampia seurauksia kuin pelkkien *ad hoc* -yleistysten romuttamisella. Edellämainitussa tapauksessa hypoteesin kaatuminen vaikuttaa itse teoriaan, ja — jos teoria on rakennettu täsmällisesti — ehkä myös paradigmaan, joka sisältää kyseisen teorian. Tämänkaltaisella huolellisella empiirisellä työllä on siis tärkeä kumulatiivinen merkitys tutkimuksessa. Se on keskeinen osa tiedettä.

Ikävä kyllä politiikan tutkimuksen maailmassa tiedon ja teorian välinen suhde on harvoin näin läheinen.

1.2. Empiirisen materiaalin tehtävä

Puhuessani asiatiedoista tai empiirisestä materiaalista en suinkaan tarkoita väittää, että on olemassa jonkinlainen objektiivinen poliittinen maailma, jonka totuudet voidaan löytää, kunhan ensin vain onnistutaan kehittämään tarpeeksi edistyneitä tutkimusmenetelmiä. Hyväksyn täy-

sin käsityksen, jonka mukaan tutkimuksen teoreettinen paradigma värittää hyvin voimakkaasti siinä koottavia tietoja.

(Tapa, jolla politiikan tutkimuksen alalla kootaan tietoja poliittisista puolueista, on tästä hyvä esimerkki. Useimmat tämänhetkiset puolueitten välistä kilpailua koskevat teoriat pitävät puolueita yhtenäisinä kokonaisuuksina. Tästä taas seuraa, että tiedonkeräyksessä analyysiyksikkönä useimmiten on puolue. Näin kerättyjä tietoja olisi hyvin vaikea käyttää sellaisten teorioiden empiiriseen kokeiluun, jotka eivät pidä puolueita yhtenäisinä kokonaisuuksina, vaan painottavat esimerkiksi useiden puolueen sisäisten ryhmien rinnakkaiseloa. Itse asiassa tiedonhaku puolueiden sisäisistä ryhmittymistä on jo sinänsä haastava teoreettinen tehtävä.)

En siis halua antaa vaikutelmaa, jonka mukaan tiedot »ulkoisesta todellisuudesta» voisivat yksiselitteisesti erotella oikean väärästä politiikan tutkimuksen alalla.

Olen kuitenkin tehnyt jo tarpeeksi empiiristä tutkimusta tietääkseni, että jopa huolellisesti kootut tiedot voivat joskus kääntyä käyttäjänsä vastaan. Tarkasti rakennetut ennustukset voidaan osoittaa vääräksi — ja joskus osoitetaankin. Itse asiassa juuri tiedoissa piilevät mahdolliset yllätykset tekevät huolella muotoiltujen hypoteesien empiirisen arvioinnin erittäin kiinnostavaksi. Yksi hyvän empiirisen tutkimuksen tunnusmerkki onkin se, että koko prosessi on jatkuvasti ainakin hieman tutkijan hallinnan ulkopuolella.

Jo teorian valmistelu empiiristä tutkimusmatkaa varten on erittäin arvokasta älyllistä harjoitusta. Ennen kuin matka pääsee edes alkamaan, tärkeimpien käsitteiden muokkaaminen käyttökelpoisiksi pakottaa tutkijan ottamaan huomioon todellisen poliittisen elämän monimutkaiset muodot. Käsitteiden kehittäminen vaatii arkipäiväisiltä tuntuvia mutta tärkeitä päätöksiä. Päätökset ovat usein rasittavia, mutta abstraktien käsitteiden soveltamismahdollisuuksien pohdinnalla on valtavaa heuristista merkitystä, sillä se pakottaa tutkijan miettimään käsitteiden merkitystä. Ja omasta kokemuksestani voin sanoa, että jokainen teoreettinen käsite, jota olen yrittänyt käyttää empiirisessä tutkimuksessa, on osoittautunut liian epämääräiseksi ja vaatinut jatkokehittelyä ennen kuin sitä on voitu soveltaa käytäntöön.

Kaiken tämän työn lopputulos ei ehkä yllä aivan yhtä tarkkaan teorioiden oikeaksi tai vääräksi todistamiseen kuin mihin eräät luonnontieteet ainakin teeskentelevät pystyvänsä — tutkijan

kyky hallita tutkimusprosessia on yhteiskuntatieteissä liian suuri. Tuloksena on paremminkin ajatustapa: avoimuus empiiriselle todellisuudelle ja usko siihen, että teoria, joka ei ota tätä todellisuutta huomioon, on huono. Teorian ja asiatiedon todellinen kohtaamispaikka on täten heuristinen. Se on oppimiskokemus.

2. Ongelma käytännössä

Ero teoreettis- ja empiirispainotteisen politiikan tutkimuksen välillä on kasvanut yhä merkittävämmäksi ja kiusallisemmaksi uusien taloudellisia tekijöitä ja rationaalista valintaa painottavien analyysimenetelmien («'economic' or rational choice approaches») kehittymisen myötä. Monet näistä menetelmistä vaikuttavat ensi katsomalta erityisen sopivilta Länsi-Euroopan vertaansa vailla olevan käytännön politiikan aineiston hyväksikäyttöön. Mutta näitä mahdollisuuksia ei ole vielä käytetty hyväksi.

Ongelmat tulevat parhaiten esille muutaman käytännön esimerkin välityksellä. Esimerkkejä löytyisi moniltakin eri aloilta, mutta keskityn seuraavassa kolmeen minulle melko tuttuun aiheeseen: puolueitten väliseen vaalikilpailuun, vaalilakiin ja hallitusten muodostukseen.

2.1. Puolueiden välinen kilpailu

Niiden reilun 30 vuoden aikana, jotka ovat kulu- neet Anthony Downsin teoksen *Economic Theory of Democracy* julkaisusta, on hänen kirjastaan tullut yksi alan eniten siteeratuista tutkimuksista. »Downsilaisen» koulukunnan mukaiset teoreettiset tulkinnat puolueiden välisestä kilpailusta ovat lisääntyneet ja muuttuneet yhä kehittyneemmiksi ja monimutkaisemmiksi.

On kuitenkin melko vaikea löytää empiiristä länsieurooppalaisten puolueiden välistä kilpailua koskevaa tutkimusohjelmaa, joka keskittyisi downsilaisesta mallista johdettujen hypoteesien paikkansapitävyyden arvioimiseen. Viime vuosina on tosin ilmestynyt kasvava määrä empiirisiä tutkimuksia, joiden huomion kohteena on ollut eurooppalaisten puoluejärjestelmien puolueille jättämä poliittinen tila («policy space»). Poliittinen tila on kylläkin läheisessä yhteydessä downsilaisiin tutkimusmenetelmiin, mutta se on tutkimuksen väline, ei itsenäinen teoria. Vaikka useimmat poliittista tilaa käsittelevät tutkimukset ehkä ovatkin syntyneet osittain downsilaisen metodologian innoittamina, ne eivät ota suorasti

kantaa downsilaisen teorian keskeisiin käsitteisiin.

Empiirinen tutkimus ei siis ole juuri edistänyt puolueiden välistä kilpailua koskevien teorioiden kehittelyä, vaikka mahdollisuudet vuorovaikutukseen ovatkin hyvät. Syynä voidaan pitää sitä, että harvat tutkijat ovat vaivautuneet pohtimaan minkälainen empiirinen tutkimus olisi tässä suhteessa hyödyllisintä. Sekä teoreetikot että empiirisen tutkimuksen asiantuntijat ovat osittain syyllisiä, sillä kumpikaan osapuoli ei ole yrittänyt tarpeeksi ymmärtää toista.

Yhteistyön puutteen aiheuttama älyllinen »tragedia» on erityisen masentavaa puolueiden välisen kilpailun tutkimuksessa, sillä puolueiden välinen kilpailu on saanut osakseen erittäin paljon niin empiiristä kuin teoreettistakin huomiota. Liian monta mahdollisuutta on jäänyt käyttämättä.

2.2. Vaalilakien vaikutus

Vaikka teorian ja tiedon välisen vastavuoroisuuden puute näyttäekin ensi katsomalta vähemmän hälyttävältä vaalilakien vaikutuksen tutkimuksessa, lähempi tarkastelu paljastaa, että puute on melkein yhtä paha kuin puolueiden välisen kilpailun alueella. Itse asiassa teoreettinen ja empiirinen tutkimus ovat kehittyneet kahdeksi erilliseksi tutkimussunnaksi.

Empiiristä puolta edustavat induktiiviset yleistyksyt, jotka usein yhdistetään Doug Raen julkaisuun — hänen ajatuksensa löytyvät lyhyessä muodossa teoksesta *The Political Consequences of Electoral Laws* — sekä nytemmin Arend Lijphartin kirjoituksiin. Teoreettista puolta taas edustaa kollektiivisen päätöksenteon ongelmia pohdiskelevan tutkimuksen perinne, jonka keskeinen teos on Kenneth Arrow'n *Social Choice and Individual Values*.

Tässäkin yhteydessä on silmiinpistävää, että eloisan ja kiinnostavan teoreettisen kirjallisuuden kehitys ei ole juuri millään tapaa vaikuttanut siihen elinvoimaisen empiirisen tutkimustyön perinteeseen, joka käsittelee länsieurooppalaisia vaalijärjestelmiä. Poikkeuksiakin toki on, jotkut niistä jopa erittäin huomattavia. William Rikerin *Liberalism Against Populism* rinnastaa empiiristä ja teoreettista vaalijärjestelmätutkimusta, samoin myös eräät Gary Coxin äskettäiset julkaisut. Mutta vain harvat muut tutkijat ovat seuranneet Rikerin ja Coxin esimerkkiä. Kollektiivisen päätöksenteon teorioiden kehittelijät ja empiiri-

sen vaalijärjestelmätutkimuksen asiantuntijat eivät ole käyttäneet hyväkseen toistensa asiantuntemusta.

2.3. Hallituksenmuodostus

Länsieurooppalaisia hallituksenmuodostusprosesseja käsittelevän tutkimuksen tilanne on suunnilleen samanlainen. Ala jakaantuu yksittäisten Euroopan maiden hallituksenmuodostusta koskeviin empiirisiin tutkimuksiin — ns. koalitiotutkimuksiin («coalition studies») — joista tyypillisiä esimerkkejä ovat Vernon Bogdanorin ja Geoffrey Pridhamin toimittamat kokoelmat. Useimmat näihin kokoelmiin kirjoituksiaan lähettäneistä tutkijoista sanoutuvat irti ns. muodollisesta koalitioteoriasta («formal coalition theory»). Useimmat heistä myös pitävät kyseistä teoriaa lähtöolettamuksiltaan vääränä ja täten heidän tunteensa maan tilanteeseen sopimattomana.

Itse asiassa muodollinen koalitioteoria oli aivan viime aikoihin asti melko epämääräinen käsite, ainakin Länsi-Euroopan hallituksenmuodostusmenetelmiin sovellettuna. Tämä taas johtui siitä, että suurin osa teoriaan liittyvistä julkaisuista käsitteli lainsäädännöllistä käyttäytymistä Yhdysvaltain Kongressissa, jonka perustuslaillinen asema eroaa suuresti Euroopan parlamentista ja jonka tutkimus edistää hyvin vähän parlamentaaristen demokratioiden hallituksenmuodostuksen ymmärtämistä.

Vain harva esimerkiksi tietää, että William Riker, alaa koskevissa keskusteluissa kaikkein useimmin esiin nouseva muodollisen koalitioteorian kannattaja, ei kertaakaan edes maininnut hallituksenmuodostusta paljon siteeratussa teoksessaan *Theory of Political Coalitions*. (Paljon siteeratut teokset ovat usein myös harvoin luetuja.)

Poikkeuksena teorian ja käytännön välisen vuoropuheen puutteelle voisi mainita Eric Brownen ja John Dreijmanisin toimittaman teoksen *Government Coalitions in Western Europe*. Kirjan alussa toimittajat esittävät muodollisen koalitioteorian mukaisen yleisen rakennemallin, ja eri maiden asiantuntijoiden kirjoittamat kappaleet seuraavat tätä mallia empiiriseltä pohjalta. Aivan viime aikoihin asti tämä kirja oli kuitenkin poikkeustapas.

Viime vuosina on ilmestynyt huomattava määrä kirjallisuutta, joka käsittelee hallituksenmuodostusta nimenomaan Länsi-Euroopassa. Samaan aikaan on tullut tarjolle useita länsieurooppalai-

sia koalitiollahituksia koskevia tietopankkeja, mikä on innostanut teorian asiantuntijoita käyttämään empiirisiä esimerkkejä tutkimuksissaan.

Norman Schofield on yksi tutkija, jonka julkaisut — abstraktista teoreettisesta sisällöstään huolimatta — lähes aina sisältävät myös huomattavasti empiiristä aineistoa, ja Schofieldin Euroopan koalitiollahitusten tietopankki on yksi alan laajimpia. Tästä huolimatta hänen tutkimustensa painopiste on selvästi teoreettinen, ja empiirinen materiaali on niissä toissijaisessa asemassa. Tälläkin alalla teorian ja käytännön tiedon vastavuoroisuus on poikkeus, ei sääntö.

3. Ongelma: yhteenveto

Teoreettisten ja empiiristen lähestymistapojen välisen vuorovaikutuksen puute Länsi-Euroopan politiikan tutkimuksessa on estänyt näiden kahden suuntauksen saavutusten yhdistämisen ja johtanut tilanteeseen, jossa tutkijat eivät käytä hyväkseen toistensa saavutuksia, vaan tekevät paljon turhaa työtä. Paljon vakavampi seuraus on se, että järjestelmällisten empiiristen sovellutusten puute heikentää teoreettisen työn tasoa, kun taas empiirinen tutkimus ei saavuta sellaista määrätietoisuutta, johon se voisi yltää, jos sitä tehtäisiin järjestelmällisesti kehitetyn teorian ohjaamana.

Seuraukset ovat näkyvissä monella eri suunnalla. Itse asiassa tilanne, jossa saman ongelman empiirinen ja teoreettinen tutkimus etenevät enemmän tai vähemmän toisistaan riippumatta, näyttää kehittyneen lähes yhdeksi politiikan tutkimuksen normiksi. Mielestäni tässä piilee eurooppalaisen politiikan tutkimuksen suurin heikkous.

4. Ongelman ratkaisu

Aion seuraavassa tarkastella kahta mahdollista ratkaisua tähän ongelmaan. Niistä ensimmäinen, josta aion puhua vain lyhyesti, koska asiantunteukseni alalla on vajavainen, koskee politiikan tutkijoiden koulutusta. Toinen taas liittyy poliittisen teorian edistymiseen etenkin poliittisten instituutioiden tutkimuksen alueella.

4.1. Poliitiikan tutkijoiden koulutus

Haluan varoa puhumasta asioista, joista en tiedä mitään, enkä todellakaan tiedä paljon politiikan tutkimuksen jatkokoulutusohjelmien yksityis-

kohdista useimmissa Manner-Euroopan maissa. On kuitenkin mahdollista päätellä jotain koulutusohjelmien sisällöstä niistä valmistuneiden tutkijoiden julkaisujen perusteella.

Minusta tuntuu, että vain harvat politiikan tutkimuksen jatkokoulutusohjelmat on rakennettu yhteisen teoreettisen perustan ympärille. Luulen, että tähän on kaksi syytä.

Ensimmäinen niistä koskee poliittisen ajattelun historian roolia koulutusohjelmissa. Vaikka ymmärränkin aatteiden historiallisen kehityksen opettamisen merkityksen, väittäisin, että tällaisella opetuksella voi olla negatiivinenkin vaikutus siinä mielessä, että se saattaa toimia eräänlaisena korvikkeena alan tämänhetkisten teoreettisten suuntausten tuntemukselle. Opiskelijat luulevat perehtyneensä tarpeeksi teorioihin, vaikka itse asiassa he eivät ole saaneet juurikaan koulutusta niissä teoreettisissa rakenteissa, jotka tulevat hallitsemaan heidän päivittäistä akateemista työskentelyään.

Toinen syy keskeisiä teorioita käsittelevän opetuksen vähyteen jatkokoulutusohjelmissa on se, että politiikan tutkijoiden keskuudessa on vaikea saavuttaa yksimielisyyttä siitä, mitkä ovat keskeisimpiä teorioita. Olen itsekin havainnut erimielisyyden laajuuden keskusteluissa kollegojeni kanssa. Tässä suhteessa politiikan tutkijat eroavat mm. sosiologeista ja taloustieteilijöistä. Näille yhteiskuntatieteilijöille näyttää olevan mahdollista päästä yksimielisyyteen siitä, mitä teorioita nousevalle tutkijapolvelle tulee opettaa, kaikista kyseisten teorioiden oikeellisuutta koskevista erimielisyyksistä huolimatta.

Vaikka muutokset jatkokoulutusjärjestelmissä siis voisivatkin tarjota ratkaisumahdollisuuden tässä artikkelissa mainittuun ongelmaan, on vaikea nähdä, kuinka tällaiset muutokset voitaisiin panna käytäntöön, ennen kuin oppiaineen sisällä vallitsee suurempi yksimielisyys siitä, mitä keskeiseen »teoriapakettiin» tulisi kuulua. Ja omien asiasta käymieni keskustelujen pohjalta en usko, että todellista edistystä tällä saralla voitaisiin saavuttaa niinsanotusti »kylmiltään», ilman suurempaa esivalmistelua. Tuntuu siltä, että tieteenalan sisällä tulee ensin kehittyä asiasta aikaisempaa laajempi yksimielisyys.

4.2. Uusi institutionalismi

Toinen mahdollisuus teorian ja empiirisen tutkimuksen välisen kuilun kaventamiseen koskee läheisemmin kummankin tieteensuunnan harrasta-

jien omia käytännön intressejä. Luulen, että tällä saralla on enemmän syytä optimismiin.

Jos oletamme, että rationaalista valintaa ja taoudellisia tekijöitä painottavien teorioiden kehitys on ollut dynaamisin voimatekijä politiikan tutkimuksen teorian alalla viimeisten 30 vuoden aikana, yhtenä kyseisten teorioiden tunnuspiirteenä voidaan pitää niiden pyrkimystä käsitellä poliittista käyttäytymistä melko yleisellä tasolla — huomion kohteina ovat olleet mm. äänestyskäyttäytyminen ja kollektiivinen toiminta. Yksittäisten maiden politiikan asiantuntijat ovat usein torjuneet nämä teoriat — usein siksi, että niiden perusolettamukset eivät sovi paikallisiin olosuhteisiin.

Esimerkiksi Laver ja Schofield ovat hiljattain todenneet lähes jokaisen Euroopan maan koalitiijärjestelmän asiantuntijoiden torjuneen »koalitioteorian» juuri perusolettamusten paikkansapitämättömyyteen vedoten. Lähes jokainen näistä asiantuntijoista perusteli päätöstään torjua rationaalista valintaa koalitiomuodostuksen tutkimuksessa painottava lähestymistapa sillä, että kyseinen metodologia ei ottanut huomioon kunkin maan instituutioiden erityispiirteitä.

On silmiinpistävää, kuinka monet koalitioteorioiden empiiriset kokeilut ovat olleet sellaisten tutkijoiden tekemiä, joiden tiedot esimerkiksi käytetyistä maista ovat hyvinkin rajalliset. (Itse asiassa olen itsekin syyllinen tähän syntiin! Tammi-kuun 1991 parin päivän Turun vierailuani lukuunottamatta en ole koskaan käynytkään Suomessa, ja suomalaista politiikkaa koskevat tietoni olen koonnut varsin rajallisesta artikkelien ja kirjojen joukosta. Tästä huolimatta olen kuitenkin usein käyttänyt suomalaista koalitiomuodostusta esimerkkinä empiirisissä tutkimuksissani viimeisten 18 vuoden aikana.) On täysin ymmärrettävää, että yksittäisten maiden asiantuntijoiden mielestä tällaiset esimerkit — ja teoriat, joiden tukena niitä käytetään — jättävät huomioon ottamatta monia kyseisten maiden koalitiomuodostukselle keskeisiä tosiasioita.

Seurauksena on ollut, että yksittäisten maiden asiantuntijat ovat edelleen jättäneet teorian vähälle huomiolle ja kirjoittaneet HEIDÄN mielestään tärkeistä aiheista, joita teorian asiantuntijat puolestaan eivät ole pitäneet yhtä tärkeinä. Näin on päädytty hallituksenmuodostuksenkin alalla teoriaa ja empiiristä tutkimusta erottavaan kuiluun.

Tämä tilanne saattaa olla muuttumassa rationaalisen valinnan teorian eräissä osa-alueissa ta-

pahtuneen suunnanmuutoksen ansiosta. Yhä useammat teoreetikot ovat viime vuosina kiinnostuneet instituutioiden poliittisesta roolista. Tämän lähestymistavan hyödyllisyys on tullut esiin eräiden johtavien rationaalisen valinnan teorian asiantuntijoiden tekemissä Yhdysvaltain Kongressin poliittisia ulottuvuuksia käsittelevissä onnistuneissa tulkinnoissa. Yksi tunnetuimmista esimerkeistä on Ken Shepslen »rakenteen tuottaman tasapainon» (structure-induced equilibrium) lähestymistapa, jonka huomion kohteena on Kongressin komiteoiden potentiaalinen tasapainottava vaikutus yhdysvaltalaisessa lainsäädännössä.

Tätä yleistä poliittisen teorian tutkimussuuntaa kutsutaan »uudeksi institutionalismiksi» (new institutionalism), ja uskon, että juuri tämä suuntaus tarjoaa lupaavan mahdollisuuden yhdistää teoria ja empiirinen tutkimus ja täten edistää koko politiikan tutkimusta.

Uuden institutionalismin teoriat pysyttelevät edelleen rationaalisen valinnan perinteen sisällä. Ne eivät eroa aikaisemmista tutkimussuunnista deduktiivisen tyylin tai analyyttisen täsmällisyyden vaan keskeiseksi tutkimuskohteeksi valitun materiaalin suhteen. Laajemmassa politiikan tutkimuksen teoreettisen kehityksen kentässä ne heijastavat taloudellisten ja muiden rationaalisen valinnan teorioiden asiantuntijoiden lisääntyvää kiinnostusta strategiseen vuorovaikutukseen (strategic interaction), joka on usein — joskaan ei aina — muotoiltu ei-yhteistoimintaisen peliteorian (non-cooperative game theory) termien mukaan.

Ensi sijassa nämä teoriat kuitenkin heijastavat käsitystä, jonka mukaan kunkin strategisen vuorovaikutussuhteen määrittelemät instituutionaaliset yksityiskohdat ovat tärkeitä, ja ensi silmäyksellä vähäpätöisiltä vaikuttavat instituutionaaliset erot kahden muutoin samanlaisen vuorovaikutussuhteen välillä voivat johtaa erittäin tärkeisiin eroavaisuuksiin poliittisissa lopputuloksissa. Tämä teoreettinen kehitys on lähentänyt teoreetikkoja ja empiirisen tutkimuksen tekijöitä kolmesta eri syystä.

Ensinnäkin teoreetikkojen uusi kiinnostus instituutionaaliin yksityiskohtiin on päivänselvästi lähentänyt näiden tutkijoiden ja samanlaisista asioista kiinnostuneiden empiiristä tutkimusta tekevien eri maiden asiantuntijoiden mielenkiinnon kohteita.

Toiseksi teoreetikot ovat alkaneet osoittaa uudenlaista mielenkiintoa ja kunnioitusta yksittäis-

ten maiden asiantuntijoiden kirjoituksia kohtaan, koska teoreettisen työn edistyminen nyt vaatii entistä laajempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa instituutioiden toiminnasta. Teoreetikot ovat myös muuttuneet entistä vaativammiksi empiiristen tutkimusten laadun suhteen.

Kolmanneksi teorian asiantuntijat ovat kiinnostuneet entistä enemmän sellaisten selitysmallien kehittelystä, joilla on käyttöarvoa ainoastaan tietyissä tarkkaan rajatuissa instituutionaalisissa yhteyksissä. Kuten Yhdysvaltain Kongressin tutkimukseen erikoistuneiden teoreetikkojen menestys osoittaa, yksityiskohtaisuuden tuottama hyöty saattaa olla huomattava. Näin ollen on entistä todennäköisempää, että teoriat käsittelevät yksittäisten maiden erikoistuntijoille tärkeitä aiheita.

4.3. Uusi institutionalismi ja hallituksenmuodostus

Uuden institutionalismin kannattajat ovat vasta äskettäin alkaneet kääntää huomiotaan Eurooppaan, missä maiden välisten instituutionaalisten variaatioiden laajuus sellaisilla hyvin kansainväliseen vertailuun soveltuvilla poliittisen toiminnan aloilla kuin puolueiden välisessä kilpailussa ja hallituksenmuodostuksessa tarjoaa valtavia tutkimusmahdollisuuksia.

Esimerkiksi Laverin ja Shepslen sekä Austen-Smithin ja Banksin äskettäinen teoreettinen työ on keskittynyt hallituksenmuodostusprosessin instituutionaaliin piirteisiin. Heidän tutkimuksensa on painottanut erityisesti kahta aiheita:

- 1) omista hallitustyön osa-alueistaan vastuuta kantavien »ministerinsalkkujen» jakoa hallituksessa
- 2) perustuslaillisia säädöksiä siitä, missä järjestyksessä puolueita pyydetään johtamaan hallituksenmuodostusta vaalitulosten selvittyä.

Kiinnostus ministerien kontrolloiman julkishallinnon vaikutuksiin on tehnyt mahdolliseksi entistä realistisemmän hallituksenmuodostuksen tutkimusmallin. Yllä mainittujen lähtökohtien pohjalta kehitelty malli on myös tuonut mahdollisuuden ratkaista yksi visaisimmista aikaisempia hallituksenmuodostuksen teorioita vaivanneista ongelmista. Aikaisempien teorioiden mukaanhan vakaata hallitusta on mahdotonta saavuttaa, jos tärkeitä politiikan ulottuvuuksia (policy dimensions) on enemmän kuin kaksi. Käytännössä hallitukset ovat pystyneet kuitenkin säilymään vakaina näissäkin olosuhteissa.

Koska kokeneet puoluepoliitikot hallitsevat ministerinimityksiä, on olemassa vain rajattu määrä erilaisia mahdollisia hallituksia. Jos olemme, että jokaisen ministerin voidaan odottaa kannattavan tiettyä poliittista linjaa, jos hänet nimitetään määrättyyn ministeriöön, tästä seuraa, että on olemassa vain rajattu määrä mahdollisia poliittisia linjoja, joita hallitus voi luvata panna käytäntöön.

Jos vielä lisäämme oletuksen, jonka mukaan kokeneita poliitikkoja ei voi pakottaa ryhtymään hallitustyöhön vastoin heidän omaa tahtoaan, johtavilla poliitikoilla, joiden mukanaolo on välttämätöntä hallituksen uskottavuudelle, on käytännössä veto-oikeus kyseisen hallituksen muodostuksen suhteen.

Kaikesta tästä seuraa, että tämä uudistettu malli ennustaa hallituksen vakautta monissa seläisissä olosuhteissa, joissa perinteinen hallituksenmuodostuksen tilamalli (spatial model) ennustaa kaaosta. Uusittu malli ei ole ainoastaan empiirisesti realistisempi vaan — niin ainakin toivomme — myös teoreettisesti tyydyttävämpi.

Tutkimuksesta, joka kohdistuu hallituksenmuodostusta koskeviin perustuslaillisiin säädöksiin — etenkin siihen, missä järjestyksessä puolueita pyydetään johtamaan hallitusneuvotteluja — on samanlaista teoreettista hyötyä. Hallitusneuvottelujärjestykseen kohdistuva tarkka huomio on entisiä teorioita realistisempaa, ja se tekee mahdolliseksi uuden teoreettisen mallin, jonka olettamuksiin kuuluu se, että eri poliittisten ryhmien edustajat voivat tietää etukäteen, missä järjestyksessä eri hallitusehdotukset tullaan tekemään.

Tämä taas antaa puolueille mahdollisuuden taaksepäin kohdistuvaan induktioon (backward induction) ja auttaa teorian tutkijaa rakentamaan paljon tarkemman mallin siitä, miten äänestäjät voisivat ottaa huomioon ne hallituksenmuodostusta koskevat seuraukset, jotka heidän antamillaan äänillä todennäköisesti tulee olemaan. Koska yksi perinteisen »koalitioteorian» heikkouksista on hallituksenmuodostuksen ja vaalikilpailun välisen yhteyden puute, kyseessä on selvä edistysaskel. Empiirinen ja teoreettinen tutkimus tukevat toinen toistaan.

5. Yhteenveto

On tietenkin tärkeää olla innostumatta liikaa esittämistäni ajatuksista, jotka eivät ehkä johda mihinkään. Mutta minusta tuntuu, että esiin saattaa

olla tulossa mahdollisuuksia, joihin pitäisi tarttua molemmiin käsiin.

Yksi syy siihen, että rationaalisen valinnan teoria on herättänyt vain rajoitettua kiinnostusta oman asiantuntijapiirinsä ulkopuolella, piilee teorian monimutkaisessa teknisyydessä. Useimmat niistä, jotka eivät ole saaneet koulutusta tässä teoriassa eivätkä ole halunneet perehtyä teoriaan lukemalla siitä itsenäisesti, ovat pitäneet sitä käsittämättömänä teknisenä siansaksana.

Useimmat empiirisen tutkimuksen tekijät eivät ole saaneet koulutusta tällä alalla. Kun he eivät pintapuolisen asiantuntemuksensa pohjalta ole pitäneet kyseistä teoriaa myöskään kovin käytännönläheisenä, he eivät ole nähneet mitään syytä tuhata kallista aikaansa siihen perehtymiseen.

Tilanne saattaa olla muuttumassa kahdessa suhteessa. Ensinnäkin teorian alueella ilmennyt kasvava mielenkiinto yksittäisiin instituutioihin muuttanee teoriaa helpommin lähestyttäväksi. Toivottavasti kuitenkin uuden instituutionalismin teoriat säilyttävät loogisen tarkkuutensa. Niistä ei koskaan tule helppoa iltalukemista, ja siksi ne todennäköisesti jatkossakin pelottavat sivustakatsojia. Tuntuu silti todennäköiseltä, että nämä teoriat tulevat helpommin lähestyttäväksi niille, jotka todella haluavat perehtyä niihin.

Toiseksi on toivottavaa, että kun teoretikkojen käyttämä empiirinen aineisto lähestyy yksittäisten maiden asiantuntijoiden sydäntä lähellä olevia aiheita, yhä useammat näistä asiantuntijoista kiinnostuvat seuraamaan teorian kehitystä. Heitä ei voi syyttää teorian tähänastisesta hyljesimisestä, mutta näyttää todennäköiseltä, että tulevaisuudessa riittävän ajan ja energian panostaminen teorian kehityksen seuraamiseen tulee olemaan kannattavaa.

Uskon vahvasti, että teoretikoilla, jotka eivät edes yritä rinnastaa teorioitaan käytännön tapahtumiin, ei ole mitään oikeutta odottaa muiden tuntevan kiinnostusta heidän työhönsä. Monet meistä ovat toki tästä samaa mieltä. Mutta tälläkin kolikolla on kaksi puolta. Luulenpa, että harvemmat ovat samaa mieltä kanssani siitä, että tutkijoilla, joiden huomion kohteena ovat yksittäiset instituutiot ja niiden käytännön toiminta, ei myöskään ole oikeutta odottaa muiden olevan kiinnostuneita heidän työhönsä, niin kauan kuin he piehtarivat käytännön asiantuntemuksessaan ottamatta huomioon asiaankuuluvaa teoriaa.

Epäilen, vaikkakin epäilykseni saattaa olla täysin epäoikeudenmukainen, että eräät erittäin hyvin asiansa tuntevat yksittäisten maiden spesi-

alistit ovat tulleet älyllisesti löysiksi jäätyään vaille tutkimukselle suuntaa antavaa teoreettista rakennejärjestelmää. He ovat suhtautuneet kielteisesti yleisiin teorioihin, jotka heidän mielestään eivät pysty ottamaan huomioon sitä yksittäisten instituutioiden ja prosessejen moninaisuutta, jonka he itse tuntevat niin hyvin. He eivät kuitenkaan ole tehneet juuri mitään tilanteen korjaamiseksi. Toivon, että tämä valitettava kehitys voidaan kääntää uusiin uomiin.

Vain teorian kehittyminen mahdollistaa todelliset tieteelliset edistysaskeleet. Kuten selitin

tämän kirjoituksen alussa, kunnan teoreettisen kehityksen tulee kuitenkin aina edetä käsi kädessä järjestelmällisen empiirisen tutkimuksen kanssa. Jos siis teoreetikot ja empiirisen tutkimuksen tekijät eivät ylläpidä mielekästä vuoropuhelua, tieteenala ei voi edetä. Mielestäni tämä on ollut jo jonkin aikaa ongelmana useilla eri politiikan tutkimuksen aloilla. Nyt on kuitenkin avautumassa uusia mahdollisuuksia vuoropuheluun, jonka kehittyminen olisi hyväksi koko tieteenalallemme. Näihin mahdollisuuksiin on siis syytä tarttua.